

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASINING JINOYATCHILIKKA QARSHI KURASHISH BO‘YICHA SIYOSATINING MUHIM MASALALARI

Abduraufov Dilshod Muhammadi o‘g‘li
Jahon iqtisodiyoti va diplomati universitet
“Xalqaro huquq” fakulteti talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada jinoyatchilikka qarshi kurashish samarali usullari, amalga oshirilgan ishlarning samarasi, yil yakuni bo‘yicha sodir etilgan jinoyatlar soni ham Oliy Majlisning jinoyatni oldini olish bo‘yicha chiqargan qarorlari tahlil qilingan. Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi prezidentining ushbu soha bo‘yicha olib borayotgan tadbirlar ya’ni “Dolzarb 40 kun” doirasida gap borgan.

Abstract: This article analyzes the effective methods of combating crime, the effectiveness of the work done, the number of crimes committed by the end of the year, and the decisions of the Oliy Majlis on crime prevention. It was also discussed within the framework of the activities of the President of the Republic of Uzbekistan in this field, i.e. "Dolzarb 40 days".

Аннотация: В данной статье анализируются эффективные методы борьбы с преступностью, эффективность проделанной работы, количество совершенных преступлений по итогам года, а также решения Олий Мажлиса по профилактике преступности. Это также обсуждалось в рамках деятельности Президента Республики Узбекистан в этой сфере – «Долзарб 40 дней»

Kalit so‘z: *Vazirlar Mahkamasiga, Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi, Oliy Majlis senati, ichki ishlar organi, profilaktika, Nizomiy jamg‘arma, Viktimologik profilaktika, Penitentsiar profilaktika, Maxsus kriminologiya, Davlat komossiyasi.*

Ключевые слова: *Кабинет Министров, Законодательная палата Олий Мажлиса, Сенат Олий Мажлиса, орган внутренних дел, профилактика, Уставный фонд, Виктимологическая профилактика, Пенитенциарная профилактика, Специальная криминология, Государственная комиссия.*

Key words: *Cabinet of Ministers, Legislative Chamber of the Oliy Majlis, Senate of the Oliy Majlis, internal affairs body, prevention, Statutory Fund, Victimology prevention, Penitentiary prevention, Special Criminology, State Commission.*

Huquqbuzarlikni oldini olish bo‘yicha puxta rejalashtirilgan chora-tadbirlar jinoyatchilik va inson hayotiga xavf solishning oldini olish bilan birga, barqaror rivojlanishga ham xizmat qiladi. Jinoyatchilikning oldini olish zo‘ravonlik bilan birga

adolatsizlikning shuningdek, xavfsiz va barqaror hududni yaratish, ayol va qizlarga nisbatan g'ayriqonuniy harakatlarni yo'q qilishga xizmat qiladi.

Mamlakatimiz mustaqil taraqqiyotining dastlabki bosqichida iqtisodiyotdagi markazlashtirilgan ma'muriy-buyruqbozlik tizimidan voz kechib, barcha mulk shakllari teng bo'lgan va erkin munosabatlarga asoslangan bozor iqtisodiyotiga bosqichma-bosqich o'tishni belgilab oldi hamda xususiy mulk daxlsizligiga alohida e'tibor qaratdi. Ushbu mulk daxlsizligi asosan jinoyatchilikka qarshi kurash orqali ta'minlanadi.

Jinoyatchilikka qarshi kurash –bugungi kunning dolzarb masalalaridan biridir. Shundan kelib chiqib alohida ta'kidlash kerakki, jinoyatlarning oldini olish samaradorligini oshirish, bu faoliyatni takomillashtirish bo'yicha zarur choralarni ko'rmaslik – ertangi kunda jinoyatchilikning jamiyat taraqqiyotiga nafaqat jiddiy to'siq bo'lishiga, balki jamiyatga katta moddiy va ma'naviy zarar yetkazilishiga olib keladi.

Davlatimiz rahbari Sh.M.Mirziyoev «Jamiyatimizda “Qonun va adolat –ustuvor”, “Jinoyatga jazo muqarrar” degan muhim prinsiplarni ta'minlash, sud, prokuratura, ichki ishlar organlari, advokatura tizimi faoliyatini takomillashtirish, ularni tom ma'noda inson huquq va manfaatlari himoyachisiga aylantirish bo'yicha salmoqli ishlar qilinmoqda» deb ta'kidlab o'tgan .

Bugungi kunda mamlakatimizda tadbirkorlik sub'ektlari, xo'jalik yurituvchi sub'ektlarga bir qator yengillik va qulayliklar yaratilib, bozor iqtisodiyoti rivojlanib borayotgan vaqtda mamlakatimizda iqtisodiy sohadagi jinoyatlar turkumiga kiruvchi, o'zgarlar mulkini talon-toroj qilish bilan bog'liq jinoyatlar hamda huquqbuzarliklar ko'payib bormoqda.

Shunga qaramay, bizning fikrimizcha, huquqbuzarliklarning oldini olish ijtimoiy boshqaruv muammosi sifatida ijodiy rejadan kelib chiqadi, deb aytishga erta. Darhaqiqat, kriminologiya ushbu muammoni shakllantirishga endigina keldi, buning dalili shundan dalolat beradiki, tegishli nazariy bayonotlarning aksariyati huquqbuzarliklarning oldini olishning boshqaruv mohiyatini ochib berishdan ko'ra ko'proq bunday yondashuvning zarurligi va samaradorligini tushuntirishga qaratilgan. Ba'zan huquqbuzarliklar profilaktikasining boshqaruv xarakterini mazmunli tahlil qilish shunchaki huquqbuzarliklarning oldini olish muammolari va ijtimoiy boshqaruv va rejalashtirish muammolarining mexanik birikmasiga to'g'ri keladi.

Shunday qilib, masalan, jinoyatchilikka qarshi kurash jarayonini boshqarish, garchi u ko'rinishlarining fazo-zamon o'ziga xosligini hisobga olgan bo'lsa-da, shunga qaramay, jinoyatga qarshi kurashuvchi organlarning harakatlarini muvofiqlashtirishga qaratilgan tashkiliy faoliyat sifatida ishlaydi, ya'ni jinoyatning o'ziga ta'sir qilmaydi.

Ijtimoiy boshqaruv nuqtai nazaridan huquqbuzarliklar profilaktikasining o'ziga xosligi shundan iboratki, u davlat organlari va jamoat tashkilotlarining barcha boshqaruv faoliyatining uzviy, uzviy qismi sifatida amalga oshiriladi. Uning mavjudligining yagona haqiqati ijtimoiy rivojlanish jarayonlarini boshqarishdir. Ijtimoiy boshqaruv jarayonidan tashqarida real mavjud bo'lgan jinoyat yoki boshqa ijtimoiy hodisalar bilan solishtirganda, jinoyatning oldini olish faqat ijtimoiy jarayonlarni boshqarish mavjud bo'lgan darajada mavjud bo'ladi, ya'ni u boshqaruvning o'ziga xos ob'ekti sifatida ajratilgan emas, balki boshqaruv faoliyatining bir jihati, tomoni sifatida namoyon bo'ladi. Aynan shu ma'noda biz huquqbuzarliklar profilaktikasini boshqarish haqida emas, balki huquqbuzarliklarning oldini olish jarayoni haqida ko'p gapirishimiz kerak.

Mamlakatimizda huquqbuzarlikga qarshi keskin kurash olib borilmoqda. Eng muhimi, ko'rilayotgan chora-tadbirlardainson hayotiga xavf solayotgan bu jirkanch illatning oldini olish va bartaraf etishning aniq mexanizmi ishlab chiqilmoqda zero, sai-harakatlar barqaror rivojlanishga xizmat qilishi muqarrar.

Biroq bunga, taxlillar shuni ko'rsatmoqdaki, olib borilgan sai-harakatlarga qaramay 2019-yilga nisbatan 2022-yildagi bu raqamlar Toshkent shaxrida 100 ming aholiga nisbatan 234,1 nafar yetib eng yuqori ko'rsatgichni tashkil etgan.

Agar raqamlarga murojat qilsak yuqorida ta'kidlangan 100 ming aholiga nisbatan Toshkent shahri 234,1 ta jinoyat sodir etilgan. Farg'ona viloyatida 87,2, Toshkent viloyatida 81,4, Sirdaryo viloyatida 65,5, Navoiy viloyatida 62,6, Andijon viloyati 49,9, Namangan viloyati 49,3, Buxoro viloyati 46,4, Jizzax viloyati 40,7, Samarqand viloyati 37,9, Qashqadaryo viloyati 35,1, Qoraqalpog'iston viloyati 35,0, Surxondaryo viloyati 31,6, Xorazm viloyati 19,1 jinoyat sodir etilganiga guvoh bo'lish mumkin.

Ko'rinib turibdiki, Toshkent shahri boshqa viloyatlarga qaraganda bu borada ya'ni jinoyat sodir etishda oldinga ilgarilab ketgan.

№	Ijtimoiy xavfi katta bo'lmagan jinoyatlar	Hisobot davrida olingan jinoyatlar soni	Jinoyat sodir etilishida aniqlangan shaxslar soni
1	Uncha og'ir bo'lmagan jinoyatlar	2599	1912
2	Og'ir jinoyatlar	4939	2874
3	O'ta og'ir jinoyatlar	734	516

4	Ijtimoiy vavfi kata bo‘lmagan jinoyatlar	6423	4465
5	Jami	14695	9767
11832		Iqtisodiy jinoyatlar	
4366		Jamoat xavsizligi va jamoat tartibiga qarshi jinoyatlar	
3955		Hokimiyat, boshqaruv va umumiy birlashmalarning faoliyati tartibiga qarshi jinoyatlar	
3030		Shaxsga qarshi jinoyatlar	
80		Tinchlik va xavfsiz qarshi jinoyatlar	
25		Ekologiya sohasidagi jinoyatlar	
9		Harbiy xizmatni o‘tash tartibiga qarshi jinoyat ¹	

Xo‘sh, bu jirkanch illatlardan qutulishning imkoni bormi? Jinoyatlarning kamayishi uchun nimalar qilish kerak? Uning kafolatlari nimalarda iborat?

Xuddi mana shu savolga javob topish maqsadida 2018-yil 11-avgust kuni O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlis Qonunchilik palatasida O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlis Senati o‘z yig‘ilishida quyidagi maqsadlarga qaratdi. Jumladan: Huquqbuzarliklarga qarshi kurashish respublika komissiyasining axborotini ma’lumot uchun qabil qilinib, quyidagi bamlardan iborat qaror qabul qildi.

- Jinoyatlarning barvaqt oldini olish va huquqbuzarliklarga qarshi kurashishda “jinoyatga qarshi kurashish haqiqati va adolati” tuzumini tatbiq etish hamda “Yoshlar kafolatimiz” Davlar dasturi ijrosi ustidan parlament va jamoatchilik nazoratini ta’minlashni ustuvor vazifalaridan biri etib belgilashni;
- O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalari qo‘mitalari tomonidan Ichki ishlar, Xalq ta’limi, Oliy va o‘rta-maxsus ta’lim, Bandlik va mehnat munosabatlari hamda Sog‘liqni saqlash vazirliklarining jinoyatlarning barvaqt oldini olish va huquqbuzarliklarga qarshi kurashish borasidagi faoliyati yuzasidan axborotini muntazam ravishda eshitib borish amaliyoti joriy etishni;
- O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasiga;

¹ <https://data.egov.uz/data/612092bc5b3d3bbf13b3361f7>

- “Huquqbuzarliklar profilaktikasi to‘g‘risida”gi Qonunga hamda fohishalik bilan shug‘ullanganlik uchun javobgarlikni kuchaytirish bo‘yicha qonun hujjatlariga tegishli o‘zgartish va qo‘shimchalar kiritish jarayonini jadallashtirishni;
- tergov va sud organlaridan yashiringan
- shaxslarga nisbatan faqatgina qamoqqa olish tarzidagi ehtiyot chorasini qo‘llash bo‘yicha qonun hujjatlariga o‘zgartish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida qonun loyihasini ishlab chiqib, tegishli tartibda Qonunchilik palatasiga kiritishni;
- tramadol, sonnat va lirika psixofaol dori vositalarini Narkotik moddalar ustidan nazorat qilish bo‘yicha O‘zbekiston Respublikasi Davlat komissiyasining 2016-yil 22-martdagi 13/16-sonli qarori bilan tasdiqlangan “Qonunga xilof ravishda muomalada bo‘lgan giyohvandlik vositalari va psixotrop moddalarning miqdorlari ro‘yxati”ga kiritish masalasini ko‘rib chiqishni;
- mulkchilik shaklidan qat‘iy nazar, chakana savdo obyektlarida alkogolli mahsulotlarni sotish vaqtini soat 20:00 gacha hamda umumiy ovqatlanish korxonalarini va ko‘ngilochar obyektlarning (boulung, sauna, diskoteka va boshqalar) xizmat ko‘rsatishini soat 23:00 gacha belgilashni;
- ichkilikka ruju qo‘ygan, giyohvandlikka chalingan va tajovuzkor ruhiy kasallarni davolash muassasalarini muayyan hudud geografiasidan kelib chiqqan holda soni va qamrovini oshirish hamda ularni tegishli mutaxassis va anjomlar bilan ta‘minlash masalalarini o‘rganib, ularning faoliyatini tubdan yaxshilashni;
- O‘zbekiston Respublikasi Ichki ishlar, Xalq ta‘limi, Oliy va o‘rta maxsus ta‘lim, Sog‘liqni saqlash, Bandlik va mehnat munosabatlari vazirliklari, Fuqarolarning o‘zini o‘zi boshqarish organlari faoliyatini muvofiqlashtirish bo‘yicha Respublika Kengashi, Yoshlar ittifoqi, Xotin-qizlar qo‘mitasi, Faxriylarni ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash “Nuroniy” jamg‘armasi, Din ishlari bo‘yicha qo‘mita, Ma‘naviyat va ma‘rifat markazi, Milliy teleradiokompaniyasi tomonidan joriy yilning 7 oyida tahlil natijasida ko‘plab jinoyat sodir etilgan tuman(shahar)dagi sohaga oid ishlarni namunaviy tashkil qilish va ushbu amaliyotni barcha hududlarda ommalashtirishni;
- “Jinoyatga qarshi kurash haqiqati va adolati” tizimini joriy etishga qaratilgan ayollar, maktab o‘quvchilari, yoshlar yoki boshqa aholi qatlamlari tomonidan jinoyat sodir etilganligi holatlari bo‘yicha vazirlik va idoralarning mas‘ul rahbarlari tomonidan joylarga borib, jinoyatning sabablarini o‘rganish va jamoatchilik orasida muhokama qilish, jinoyat kelgusida takrorlanishining oldini olishga qaratilgan aniq choralar ko‘rish, jinoyatga qarshi kurashish adolatini ta‘minlash orqali jinoyat sodir etgan aybdor shaxslar aniqlanib, ularga nisbatan qonun ustuvorligi va jazo muqarrarligi asosida qat‘iy choralar ko‘rish hamda bu jarayonlarni ommaviy axborot vositalarida keng yoritish tartibini joriy qilishni;

- davlat boshqaruvi va mahalliy davlat hokimiyati organlarida quyi tizimlar tomonidan yuqori turuvchi organga xodimning sodir etgan jinoyati haqida axborot taqdim etish, shu bilan birga, jinoyatning sabablari va unga imkon bergan shart-sharoitlarni o'rganib, har chorak yakuni bo'yicha hay'at majlislarida muhokama qilish va jinoyatning kelgusida takrorlanishining oldini olishga qaratilgan chora-tadbirlar belgilashni;²

Mazkur qarorlar ijrosini ta'minlash maqsadida O'zbekiston Respublikasi ishki ishlar, xalq ta'limi, Oliy va o'rta maxsus ta'lim sog'liqni saqlash bandlik va mehnat munosabatlari vazirliklari, fuqarolarning o'zini-o'zi boshqarish organlari faoliyatini muofiqlashtirish bo'yicha respublika kengashi yoshlar ittifoqi xotin-qizlar qo'shilmasi faxriylarni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash "Nizomiy jamg'armasi, din ishlari bo'yicha qo'mita ma'naviyat va ma'rifat markazi milliy teleradio kompaniyasi rahbarlariga hududlarda jinoatchilikning oldini olish huquqbuzarlikka qarshi kurashish Respublika komissiyaning 2018 yil 28 fevraldagi 1-son qarori ijrosini ta'minlash vazifasi yuklatilgan edi.

Jinoyatni oldini olish choralari ikkiga: Umumiy (umumiy ijtimoiy) va maxsus. Umumiy jinoyatlarning oldini olish, ko'pgina kriminologlarning fikriga ko'ra, ijtimoiy jarayonlarga ijobiy ta'sir ko'rsatadigan tadbirlarni amalga oshirishdan iborat. Bu chora-tadbirlar jamiyat hayotining siyosiy, ijtimoiy, axloqiy, psixologik va ma'naviy sohalaridagi kamchiliklarni bartaraf etish bo'yicha ijtimoiy-iqtisodiy faoliyatning zarur elementi hisoblanadi. Ular odatda fuqarolarning moddiy farovonligini, ularning mehnat va dam olish sharoitlarini yaxshilash, shuningdek, jamiyatdagi boshqa ijobiy o'zgarishlar bilan bog'liq. Maxsus kriminologik profilaktika jinoyatning sabablarini yoki muayyan jinoiy ko'rinishlarni bartaraf etishga qaratilgan chora-tadbirlar majmui bilan tavsiflanadi. Huquqbuzarlikning maxsus profilaktikasi (profilaktikasi) umumiy huquqbuzarliklarning oldini olishdan farqli ravishda, bevosita jinoyatlarning oldini olishdan iborat. Shunday qilib, jinoyat sodir etishning sabablari, sharoitlari va boshqa belgilovchi omillarini aniqlash va bartaraf etish (to'sib qo'yish, zararsizlantirish) maqsadi profillash xususiyati, maxsus ogohlantirishning asosiy belgisidir. Shu bilan birga, maxsus kriminologik profilaktika rejalashtirilgan va tayyorlanayotgan jinoyatlarning oldini olish, qo'zg'atilgan jinoyatlarga chek qo'yishni o'z ichiga oladi. Maxsus ogohlantirish umumiy ogohlantirishni organik ravishda to'ldiradi va aniqlaydi, lekin maxsus ogohlantirish choralari qat'iy maqsadli, ixtisoslashgan, kosmosda mahalliyashtirilgan va vaqt chegaralariga ega. Maxsus ogohlantirishning ajralmas

² Qonunchilik hujjatlari ma'lumotlari miliy ba'zasi, 11.04.2018-y., 04/19/1896-III/KQ-392-III/2828-son.

qismi jinoyatlarning oldini olish va ularga chek qo'yish bo'lib, ular mavjud ma'lumotlarga ko'ra ma'lum bir jinoyatni rejalashtirayotgan, tayyorlayotgan yoki sodir etayotgan ayrim shaxslarga qaratilganligi bilan tavsiflanadi. Huquqbuzarliklarning individual profilaktikasi muayyan shaxs bilan to'g'ridan-to'g'ri tarbiyaviy ishlar olib borishdan iborat bo'lib, faqat uning xatti-harakati jinoiy yo'lga o'tishning haqiqiy imkoniyatini ko'rsatsa. Amaliy tomondan, individual profilaktika - bu jinoyat sodir etishga moyil shaxslarni aniqlash, ularni o'rganish va jinoyat sodir etilishining oldini olish uchun ularga ijobiy ta'sir ko'rsatishdir. Individual ogohlantirishning bevosita ob'ektlari aniq shaxslar va ularning atrofidagi mikro muhitdir.

Jinoyatchilikka ta'sir etish chora-tadbirlarining beshinchi tasnifi. Tasniflashning asosini profilaktika sub'ektlari tashkil etadi. Faoliyatning ushbu turi subyektlariga nisbatan profilaktika choralari quyidagilar bo'lishi mumkin:

- maxsus, huquqni muhofaza qiluvchi organlar tomonidan qo'llaniladigan, ular jinoyat sodir etishga qaratilgan chora-tadbirlar bilan chambarchas bog'liq. jinoyatlarning oldini olish va oldini olish;
- umumiy, boshqa barcha organlar (davlat hokimiyati organlari, mahalliy davlat hokimiyati organlari, jamoat tashkilotlari va boshqalar) tomonidan qo'llaniladi.

Jinoyatga ta'sir ko'rsatish chora-tadbirlarining oltinchi klassifikatsion guruhi tasniflashning asosini profilaktika faoliyati ob'ektlari tashkil etadi. Profilaktik faoliyat ob'ektiga ko'ra shaxslarga qarshi jinoyatlarning oldini olishga qaratilgan profilaktika chorasi ikki xil bo'ladi:

- ularni tayyorlovchilar
- kimlar qila oladi? jinoyatlar qurboniga aylanish (viktimologik profilaktika). Jinoyatga ta'sir ko'rsatish chora-tadbirlarining ettinchi tasniflash guruhi. Tasniflashning asosini profilaktika faoliyati ob'ektining belgilari tashkil etadi. Sohalar va hududlar bo'yicha tasniflashning asosini jinoiy xatti-harakatlar turi yoki ob'ektning xususiyatlari tashkil qiladi. Jinoyatchilikning oldini olish chora-tadbirlari mavjud:

- yollanma,
- zo'ravonlik,
- jinsiy,
- iqtisodiy,

- kasbiy,
- uyushgan jinoyatchilik,
- voyaga etmaganlar,
- ayollar jinoyati va boshqalar.

Kriminologiyaning butun Maxsus qismi shu tamoyil asosida qurilgan. Jinoyatga ta'sir ko'rsatish choralarining sakkizinchi tasniflash guruhi tasniflashning asosini normativ hujjatlar bilan tartibga solish xususiyati tashkil etadi: ³

- protsessual va protsessual bo'lmagan choralar;
- taqiqlovchi, cheklovchi, majburiy choralar va boshqalar.

Tasniflashning asosini profilaktika chora-tadbirlarining mazmuni tashkil etadi. Mazmuniga ko'ra G.M.Minkovskiy quyidagi chora-tadbirlarni belgilab berdi:

- ijtimoiy-iqtisodiy chora-tadbirlar: aholi turmush darajasini oshirish bilan bog'liq, ijtimoiy kafolatlar berish;
- tashkiliy-boshqaruv chora-tadbirlari: huquqni muhofaza qiluvchi va boshqa davlat organlari xodimlarining mehnatini yaxshiroq tashkil etish orqali ularning faoliyati samaradorligini oshirishga asoslangan;
- g'oyaviy, axloqiy, madaniy-ma'rifiy chora-tadbirlar: jamiyatda qonunga bo'ysunuvchi xulq-atvor bilan bog'liq e'tiqod va qadriyat yo'nalishlarini shakllantirishni nazarda tutadi;
- ijtimoiy-psixologik chora-tadbirlar: jamiyatdagi salbiy kriminogen tendentsiyalar va munosabatlarni, masalan, millatchilik, xavotirning kuchayishi, ijtimoiy ofatlardan qo'rqish bilan bog'liq bo'lgan munosabatlarni bostirishga qaratilgan;
- texnik chora-tadbirlar: texnik vositalarni o'rnatishni o'z ichiga oladi: – jinoyat sodir etishni murakkablashtiradigan (xavfsizlik signalizatsiyasi); – jinoyat sodir etish ehtimoli bilan bog'liq faoliyatni nazorat qilishga ruxsat berish (videokuzatuv kameralari); 9 – axborot xavfsizligi choralari.

---

³ chrome-extension://efaidnbnmnnibpcajpcglcfindmkaj/https://online-edu.ranepa.ru/pluginfile.php/31984/mod_resource/content/28/2020-02_CRM_07-05_text.pdf

- jinoyat qonunchiligini va jinoyatchilikka qarshi kurashning asosi bo'lgan boshqa normativ-huquqiy hujjatlarni takomillashtirish bilan bog'liq huquqiy chora-tadbirlar.

Profilaktik ta'sirni qo'llash momentiga qarab chora-tadbirlarni quyidagilarga bo'lish mumkin:

- jinoyatgacha bo'lgan nazorat (erta profilaktika choralari);
- jinoyatdan keyingi nazorat (residivning oldini olish choralari). Erta individual profilaktika jinoyat sodir etishning dastlabki bosqichidagi shaxslar uchun amalga oshiriladi. Bu davrda ular turli jinoiy bo'lmagan huquqbuzarliklarni sodir etadilar, ular birgalikda g'ayriijtimoiy faoliyatni tashkil qiladi. Jinoyat qonunchiligini buzmagani, biroq bir qancha ma'muriy huquqbuzarlik sodir etgan voyaga yetmaganlarning profilaktika bo'limlarida hisobga olinishi erta profilaktikaga misol bo'la oladi. Jinoyatdan keyingi nazorat choralari allaqachon jinoyat sodir etgan shaxslar bilan ishlashda qo'llaniladi. Jinoyat sodir etishdan keyingi profilaktika chora-tadbirlarining xilma-xilligi quyidagilardan iborat:

1) profilaktika ta'siri ozodlikdan mahrum qilish bilan bog'liq bo'lsa, penitentsiar profilaktika choralari. Shaxsiy profilaktika faoliyatining bu turi jinoyat sodir etgan va turli jazolarga hukm qilingan shaxslarni qamrab oladi. Ushbu turdagi profilaktika, birinchidan, mahkumlarni axloq tuzatish va qayta tarbiyalash muammolarini hal qiluvchi jazoni ijro etish muassasalari faoliyatida amalga oshiriladi; ikkinchidan, tegishli davlat organlari va jamoat tashkilotlari tomonidan shaxs jinoiy jazoni (jazoni shartli ravishda, tarbiyaviy majburlov choralari) amalda ijro etishdan ozod qilingan taqdirda amalga oshiriladi.

2) jazoni ijro etishdan keyingi profilaktika (nazorat) chora-tadbirlari, axloq tuzatish muassasasidan bo'shatilgandan keyin profilaktika choralari o'tkazilganda. Individual profilaktika faoliyatining ushbu turi jinoiy jazoni o'tagan, lekin takrorlanishning oldini olish maqsadida nazorat ostida bo'lgan shaxslarni qamrab oladi.

SVOT ANALIZ

KUCHLI

TOMONLARI.

- korrupsiya, soliq, byudjet, yo'l harakati xavfsizligi, litsenziya, ekologiya hamda moddiy madaniy meros ob'ektlarini muhofaza qilish va ulardan foydalanish sohasidagi huquqbuzarliklar yuzasidan xabar berganlik uchun rag'batlantirish choralari belgilandi.
- Mirzo Ulug'bek tumanidagi Ichki ishlar organlari faoliyatini muvofiqlashtirish boshqarmasi uchun "Xavfsiz hudud" mobil ilovasi ishlab chiqilishi tufayli endilikda

yaqin hududlarda joylashgan ichki ishlar tayanch punktlari yoki boshqa tezkor xizmatlar bilan shoshilinch aloqa o'rnatish uchun "SOS" tugmasidan foydalanish, shahar IIBlariga murojaatlarni yuborish hamda IIB xodimining ishini baholash mumkin.

KUCHSIZ

TOMONLAR:

- yuz berayotgan huquqbuzarlik yuzasidan ichki ishlar organlariga onlayn tarzda, zudlik bilan xabar berish tartibining mavjud emasligidir.

IMKONIYAT:

Bizningcha, ilg'or xorijiy tajriba va so'nggi axborot texnologiyalari dasturlari va mahsulotlari asosida milliy huquqbuzarliklar yuzasidan xabar berish tizimini takomillashtirish zarur. Bunda quyidagi imkoniyatlarga ega zamonaviy axborot tizimini yaratish maqsadga muvofiq:

- sodir etilgan yoki sodir etilayotgan huquqbuzarliklar yuzasidan istalgan vaqtda masofadan turib ichki ishlar organlariga xabar berish;
- xabar berish uchun telefon raqamiga oid ma'lumotlarni taqdim etish;
- sodir etilgan huquqbuzarlik to'g'risidagi ma'lumotlarni (jumladan, huquqbuzarlik yuz bergan hudud lokatsiyasi, huquqbuzarlik yuz berganligini isbotlaydigan foto, audio va video materiallar) taqdim etish;
- xabar berilgan huquqbuzarlik bo'yicha mas'ul organlar tomonidan amalga oshirilgan ishlar holatini monitoring qilish.

MUAMMO:

- Huquqbuzarlik murojaat shaklida xabar berilishi sababli fuqaro o'z xabarini qonunchilikda murojaatga qo'yilgan talablarga mos ravishda yuborishga majbur bo'lmoqda. Bu esa xabarni tez va qulay tarzda yuborishga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda hamda sodir etilayotgan huquqbuzarliklar to'g'risida huquqni muhofaza qiluvchi organlarga kech xabar qilinishiga yoki umuman xabar qilinmasligiga sabab bo'lmoqda.
- Huquqbuzarliklarga qarshi kurashish sohasida bir qator islohotlar amalga oshirilayotgan bo'lsada, jamiyatda sodir etilayotgan huquqbuzarliklar soni yildan-yilga oshib borayotgani, bu sohada hanuzgacha muammolar yechimini kutayotganidan dalolat bermoqda.

Maqolada zikr etilgan xollatlarni, ya'ni pestel usuli yordamida O'zbekistonda jinoyatchilikka qarshi kurashish borasidagi muammolarni taxlil qilib chiqamiz.

Siyosiy omillar: Ko'pgina mamlakatlar jinoyatchilikning turli omillaridan ya'ni, bosqinchilik, zo'ravonlik, korrupsiya va firibgarlikning turli ko'rinishlaridan aziyat

chekmoqda. Bu esa odamlarning tinchini buzib halovatini yo‘qotadi. Ularning qonunchilikka bo‘lgan ishonchini pasaytiradi.

Iqtisodiy omillar: Korrupsiyaning keng tarqalishi odamlar orasida tenglikni pasayishiga sabab bo‘lib, mamlakat xazinasiga kata ziyon yetkazadi.

Texnologik omillar: Texnologik omillarda jinoyatchilikka qarshi kurashishda, jinoyatni fosh etish uchun barcha ma’lumotlarni yig‘ish, ularni taxlil qilish va boshqa kuzatuv harakatlarda, kompyuter dasturlar va ma’lumotlar bazalari kabi zamonaviy texnologiyalar keng foydalanilmoqda. Shuni ham aytish mumkinki, zamonaviy texnologiyalar yordamlari chigal muammolarga yanada aniqlik kiritish iqtisodiy vaziyat siyosiy barqarorlik yaxshi va tinch sharoit yaratish uchun barcha harkatlarni oldindan bashorat qilish uchun kompyuter modellarni yaratish mumkin.

Huquqiy omillar: Inson hayotiga ta’sir ko‘rsatuvchi omillardan yana biri bu huquqiy omillardir. Odamlarning tinch ishlash va yashash uchun barqarorlikni ta’minlashning asosiy me’zon jinoyatchilik bartaraf etish, inson haq huquqlarini paymol etishga yo‘l qo‘yilmaslik.

Jinoyatchilikka qarshi kurashish yuzasidan olimlar fikrlari asosida taxlil qilish:

Tongry Farrington (1995) jinoyatchilikning oldini olishning uchta alternative strategiyasini ko‘rsatib bergan. Biz ana shu omillarni keltirib chiqargan muammolar haqida to‘xtalib o‘tamiz.⁴

Rivojlanishning oldini olish - shaxslarda jinoiy potensial rivojlanishning oldini olishga qaratilgan, ayniqsa, inson rivojlanishi tadqiq qilishda aniqlangan xavf va himoya omillariga qaratilgan aralashuvlardir.

Vaziyatning oldini olish - Imkoniyat kamaytirish va qiyinchilikni oshirish orqali jinoyat sodir bo‘lishining oldini olishga qarailgan tadbirlarni anglatadi.

Jamoatchilikning oldini olish - Deganda yashahs joylarida huquqbuzarlikga ta’sir qiluvchi ijtimoiy sharoit tushuniladi.

Vaziyatning oldini olish:

• Ma’lumot topish	• E’tibor bermoq
• Tahlil qilish	• Strategiyalarni belgilash

⁴ <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0047235212000232>

• Mijozlarni tinglash	• O‘z bilim ko‘nikmalarni rivojlantirish
• Ehtimol etilgan natijalarni ko‘rib chiqish	• Hamkorlar bilan muzokaralar olish

Jamoatchilikning oldini olish:

• Jamoatni tushunish va eslatish	• Taqiqlash va maslahatlashish
• Qatnashuvchi tanbirlar	• Ishonchli hamkorliklar va sherikliklar
• Muhitni ilovlantirish	• Ta‘lim va tashvishni oshirish

Men bu o‘rinda mamlakatimiz raxbari Sh.M.Mirziyoyevning “Jinoyaga jazo muqarar” degan iboralari jinoyatchilikning bartaraf etishning asosiy omili deb bilaman. Buni shu kunlarda mamlakatimizda “Dolzarb 40 kun” tadbiri davomida olib borilgan ishlar miqyosida yaqol ko‘rish mumkin.

Xulosa:

Joriy yilning bugungi kuniga qadar ham, jinoyatchilikni olish va unga qarshi keskin kurash olib boorish masalasida talaygina ishlar amalga oshirildi. Biroq, kasalni davolashdan uni oldini olish afzal deganlaridek, jinoyatni fosh etib aybdorlarni jazolashdan uning oldini olish muhim vazifalardan sanaladi.

Shunday ekan hukumatimiz tomonidan qabul qilinayotgan har bir qonun va qarorlarni beka mu-ko‘st bajarish bar-barida, har birimiz bu ishga ma’sul bo‘lmog‘imiz darkor. Ana shundagina ko‘zlangan maqsadga erishish mumkin xero, huquqbuzarlining kafolatlari ham ana shu ezgu maqsadlarning amalga oshirish masulidir.

Xo’sh, jinoyatchilikni bartaraf etish uchun nima ishlar qilish kerak? Qush inida ko‘rgani qiladi deyishadi. Farzand ham oiladagi muhitga qarab shaklanadi. Shunday ekan xar birimiz farzand oldida ma’sul ekanligimizni, eng muhimi, xududlarda jinoyatchini jazolashni emas, jinoyatni kelib chiqishi yo‘l qo‘ymaslikni o‘ylab ko‘rishlari kerak. Ana shundagina jinoyatni oldini olgan bo‘lamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

Ilmiy manbalar:

1. Mirziyoyev SH.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. - T.: "O'zbekiston", 2021. 107 bet
2. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasi. 1948 yil 10 dekabr BMT.
3. Strebeleva N.A. Sosialnaya profilaktika pravonarusheniy nesovershennoletnix: uchebnoye posobiye/ N.A. Strebeleva. - M., INFRA-M, 2017.
4. "Inson huquqlari va asosiy erkinliklari to'g'risidagi konvensiyasi" MDH 1995 y.

Elektron manbalar:

5. Qonunchilik hujjatlari ma'lumotlari miliy ba'zasi, 11.04.2018-y., 04/19/1896-III/KQ-392-III/2828-son.
6. chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://online-edu.ranepa.ru/pluginfile.php/31984/mod_resource/content/28/2020-02_CRM_07-05_text.pdf
7. <https://data.egov.uz/data/612092bc5b3dbbf13b3361f7>
8. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0047235212000232>